

Različita shvatanja uloge neoružanog otpora u ratu

Pukovnik mr *NIKOLAJ MARČESKU*

Za razliku od oružane borbe, tema o neoružanom otporu stanovništva u ratu tretirana je veoma malo na stranicama "Vojnog dela". Autor ovog teksta razmatra je iz dva ugla: kao teorijsku kategoriju i u aplikativnom značenju. Prvu tezu zasniva na teorijskim radovima klasika marksizma, a savremene interpretacije svrstava u tri kategorije: one koje potpuno negiraju svaku vrednost i ulogu neoružanog otpora; one koje uočavaju njegov značaj kao komponente odbrane od agresije, i one koje nekritički glorifikuju mogućnost njegove primene. U tom okviru analizira i neke doktrinarne principe naše strategije opštenarodne odbrane, ali bez šire elaboracije.

Iskustva iz narodnooslobodilačkih i odbrambenih ratova poslednjih decenija 20. veka ponovo su aktuelizirala pitanje uloge i značaja neoružanog otpora stanovništva armijama agresora i okupatora. O tome je napisano više knjiga i studija, i raspravljano na brojnim skupovima, posebno u okviru analiziranja antihitlerovskog otpora evropskih naroda u drugom svetskom ratu, odnosno alžirskog i vijetnamskog oslobodilačkog pokreta novijeg vremena. Sudeći po tako ispoljenom interesu, moglo bi se zaključiti da su prevaziđeni svi nesporedumi, dileme i razlike u tretmanu te kategorije u teoriji i praksi političkih i socioloških nauka, a posredno i u domenu ratne veštine.¹ Međutim, nije tako. Čak i površnim uvidom u literaturu i doktrinarne dokumente pojedinih zemalja i njihovih oružanih snaga moguće je utvrditi značajne razlike i u teorijskom pristupu i u proceni objektivnih mogućnosti primene neoružanog otpora u ratu i suprotstavljanju agresiji, s tim što je u armijama koje pripadaju vojnim blokovima ta tema na margini interesovanja. Razlike se najčešće izražavaju u dva potpuno suprotna smera: od apsolutnog potcenjivanja

¹ Tome je značajno doprineo Institut za strategijska istraživanja Centra oružanih snaga „Maršal Tito“ objavljivanjem šest parcijalnih studija iz naučnoistraživačkog projekta „Neoružano suprotstavljanje agresiji“, nakon čega je, novembra 1987, publikovao i svodnu studiju pod istim naslovom.

do nekritičnog precenjivanja i glorifikacije uloge i značaja neoružanog suprotstavljanja stanovništva u ratu.

Sagledavanje i objektivno valorizovanje te složene problematike ima stoga višestruki značaj. Ona je za nas aktuelna i interesantna ne samo sa stanovišta teorije, već, pre svega, zbog potrebe izgrađivanja što celovitijeg sistema opštenarodne odbrane, kao temeljnog konceptijsko-doktrinarnog opredeljenja, i u okviru toga – uloge i funkcije svih komponenata borbe i otpora, uključujući i neoružano suprotstavljanje armijama agresora.

NEKA ZNAČAJNA ODREĐENJA ULOGE NEORUŽANOG OTPORA U RATU

U većini teorijskih radova u kojima je tretiran fenomen odnosa građana i stanovništva u celini prema ratu prihvaćeno je, uz manje izuzetke, slično tumačenje – na masovno angažovanje i uključivanje građana i radnih ljudi u sva područja i sve domene ratnih zbivanja presudno utiču tri činioca: nagli razvoj proizvodnih snaga u poslednja dva stoleća; konstituisanje nacija i pojava nacionalnih država i saznanje da je rat poprimio obeležja totalnog društvenog, ekonomskog, političkog i vojnog procesa, u kojem je izbrisana granica između fronta i pozadine, vojnika i građana, žena i muškaraca, dece i odraslih. Posledice navedenih procesa dvojako su se reflektovale: višestrukim povećanjem ljudskih i materijalnih efekativa oružanih snaga u miru i ratu i angažovanjem gotovo svih kategorija stanovništva u ratnim procesima i tokovima. Obe te tendencije su potpuno izražene već u prvom svetskom ratu (1914 – 1918), a tri decenije kasnije – u drugom svetskom ratu (1939 – 1945) – poprimile su gotovo totalna obeležja.

Postalo je jasno da ishod rata ne zavisi samo od broja mobilisanih vojnika i broja divizija već i od ukupnih ljudskih i materijalnih potencijala zaraćenih strana. I, što je još važnije, da se borba protiv agresora i okupatora može uspešno voditi samo ukoliko je u nju uključen ceo narod, ili barem njegov najveći deo.

U tim okvirima postupno je povećana i uloga jedne, relativno nove kategorije – neoružanog otpora stanovništva

snagama agresora, okupatora i kolonizatora. Ta vrsta otpora vremenom se proširila gotovo na sve domene suprotstavljanja agresiji, uključujući i najširi spektar aktivnosti, poput diverzija, sabotaza, štrajkova, bojkotovanja, opstrukcije, rezistencije, demonstracija, političko-propagandne delatnosti, suprotstavljanja kolaboraciji, i drugo. Odnosno, neoružani otpor je praktično postao elemenat vojne sile (u najširem značenju), pogotovu ako su oblici njegovog ispoljavanja bili efikasni i razučeni u dva domena: u pravcu otežavanja borbenih dejstava neprijatelja, odnosno slabljenja celokupnog okupacionog sistema i poretka, i na liniji podrške i obezbeđenja dejstava vlastitih oružanih snaga i svih drugih komponenata oružane borbe. Efekat tih mera i aktivnosti bio je utoliko veći ukoliko je na širem frontu uspešnije nagrizana ideologija, propaganda i moral protivnika, odnosno stvarano uverenje kod njegovih pripadnika o nemoći, nesigurnosti, zbunjenosti i strahu.²

Masovni neoružani otpor stanovništva snagama agresije i okupacije ima još jednu funkciju – prisiljava neprijatelja da angažuje brojne jedinice i operativne formacije za kontrolu određenih teritorija i držanje stanovništva u pokornosti. Tako je, na primer, nacistička Nemačka u drugom svetskom ratu za kontrolu i obezbeđenje teritorija u porobljenim zemljama Evrope angažovala, u proseku, jednog vojnika na 100 stanovnika. Stepenn angažovanja zavisio je, prirodno, od stepena otpora naroda i stanovnika određene teritorije: u Holandiji je jedan nemački vojnik dolazio na 217 stanovnika, u Belgiji – na 95, u Francuskoj – na 84, a u Jugoslaviji – na 24 itd.³ U literaturi se često navodi još jedan podatak: da su sile Osovine u drugom svetskom ratu na teritorijama okupiranih država bile prisiljene da skoro četvrtinu ukupnog ratnog potencijala angažuju za suzbijanje otpora stanovništva, uključujući i sve moguće oblike neoružanog otpora. Ta činjenica je dovoljna za sledeći zaključak: neoružani otpor stanovništva snagama agresora i okupatora uvek je u funkciji odnosa snaga; tamo gde je organizovaniji i izraženiji – odnos snaga je povoljniji za

² Od mnoštva primera koji to potvrđuju izabrali smo najsvežiji – izjavu oficira izraelske armije, koji je nakon godine dana boravka u Libanu pisao: „Ovo je neprijateljska zemlja. Smrt vrebala na svakom ćošku, iza svakih vrata. Mržnja je vidljiva i oseća se svuda oko sebe” – *NIN* od 26. aprila 1983, str. 62.

³ *Pokreti otpora u Evropi*, Mladost, Zagreb, 1968; časopis „*Obrana i zaštita*”, 1/75.

žrtvu agresije, i obratno. Drugim rečima, suština i smisao njegove uloge u ratu jeste u tome da doprinosi menjanju odnosa snaga, tj. da povećava ukupne potencijale zemlje koja je napadnuta, s jedne, i smanjuje borbenu i ekonomsku snagu države i armije agresora, s druge strane. Oba ta procesa čine dijalektičku celinu; promene u odnosu snaga uvek su upravo proporcionalne masi angažovanog stanovništva u suprotstavljanju snagama agresije.⁴ Pri tome se mora imati u vidu da neoružani otpor stanovništva ima svoj *raison d'être* jedino ako je u nerazdvojnem jedinstvu sa ostalim oblicima borbe i otpora, pre svega sa oružanom borbom. U praksi je već davno potvrđeno da bez oružane borbe nema uspešnog suprotstavljanja snagama agresora i okupatora. Neoružani otpor može značajno da pomogne krajnjem cilju – oslobođenju, ali po pravilu, sam ne može to da obezbedi i ostvari, čak i kada ima široke razmere.

*

O fenomenu neoružanog otpora stanovništva snagama agresora i okupatora pisali su još klasici marksizma, ali ne kao posebnom entitetu, već u okviru opštih razmatranja o povećanoj ulozi najširih slojeva građana u procesima pripremanja i vođenja rata. Tako, na primer, F. Engels piše u predgovoru za Marksovu studiju „Građanski rat u Francuskoj” sledeće: „A za to vreme su oni, koji su 131 dan opsedali Pariz, bili i sami opsednuti od strane naoružanih pariskih radnika, koji su budno pazili da nijedan 'Prus' ne prekorači uske granice onoga ugla koji je prepušten stranom osvajaču. Takvo poštovanje su pariski radnici ulivali vojsci pred kojom su sve armije carstva položile oružje; a pruski junkeri, koji su bili došli da se svete ognjištu revolucije, morali su s poštovanjem zastati i salutirati baš pred tom neoružanom revolucijom”.⁵ Naglašavajući navedene činjenice, Engels je očigledno želeo da upozori na jedno

⁴ U prilog tome su i objavljeni podaci iz oslobodilačkog rata u Alžiru i Vijetnamu: na svakih 13 stanovnika Alžira Francuzi su morali da angažuju jednog vojnika, a u Vijetnamu je taj odnos bio još nepovoljniji za Amerikance – jedan američki vojnik na 11 stanovnika.

⁵ Karl Marks *Proleterska revolucija pouke Pariske komune*, BIGZ, Beograd, 1973, str. 134.

od suštinskih određenja uloge neoružanog otpora – na njegov uticaj na promenu odnosa snaga. Toj temi se ponovno vratio u svojim beleškama o ratu u Francuskoj: „A kad se jednoć probudio taj duh narodnog otpora, tada čak i armijama od 200.000 ljudi ne polazi više tako lako za rukom da zaposedaju neprijateljsku zemlju. One brzo dolaze do te točke kada njihovi odredi postaju slabiji od snaga onih, koji se protiv njih brane. Od energije narodnog otpora potpuno zavisi to, kako će brzo doći do te točke. Čak i razbijena armija brzo nalazi mjesto, sigurno od neprijateljskih progona, ako se samo stanovništvo zemlje digne na oružje. Ako stanovništvo oblasti, koju je neprijatelj okupirao, digne ustanak ili ako ono samo neprestano prekida njegove komunikacione veze, onda će se još suziti okvir izvan kojega neprijateljska najezda postaje nemoćna”.⁶

Iako eksplicite nije govorio o neoružanom otporu, već o oružanoj borbi porobljenih naroda, Engels je veoma konkretno upozoravao i na mnogostruke funkcije i značaj prve kategorije (neoružani otpor). Između ostalog, tvrdi da će svi oblici suprotstavljanja agresoru probuditi „duh narodnog otpora”, te da će posledice po agresora zavisiti od ispoljene „energije narodnog otpora”, koja obavezno podrazumeva i najrazličitije metode i oblike neoružanog otpora. I, drugo, naglašava usku korelativnu vezu između sveopšteg otpora stanovništva (uključujući i neoružani otpor) i opstanka oružanih snaga na vlastitoj teritoriji. Drugim rečima, Engels je samo konstatovao ono što je evidentno: da oružane snage u novonastalim istorijskim uslovima i bitno *promenjenim* društvenim odnosima nisu više jedini oblik vojne sile koji utiče na ishod rata: „Nove društvene okolnosti buržoaske epohe i proleter-skih revolucija uslovile su nužnost pojave i drugih oblika vojne sile uporedo sa oružanim formacijama, koje su se u ranijem periodu razvoja klasnog društva javljale izuzetno”.⁷ Jedan od tih „drugih oblika” jeste i neoružani otpor, kao značajan segment sveopšteg uključivanja i angažmana najširih slojeva stanovništva u ratu.

⁶ Fridrih Engels, *Beleške o ratu*, deo u knjizi „Klasici marksizma-lenjinizma o partizanskoj borbi”, Politička uprava JA, Beograd, 1947, str. 12.

⁷ Miloš Prelević, *Društvena suština vojne sile*, VIZ, Beograd, 1972, str. 31.

Za razliku od Engelsa, koji je probleme angažovanja stanovništva u ratu analizirao, pre svega, iz ugla teorijskog sagledavanja novih elemenata vojne sile, Lenjin je sav okrenut praktičnim problemima revolucije. Stoga u njegovim razmišljanjima i odlukama nema mnogo apstrakcije. Kada govori, na primer, o načinu organizovanja i funkcijama odreda revolucionarne armije, odmah u to uključuje i „neoružanu” komponentu: „Odredi čak i bez oružja mogu odigrati veoma ozbiljnu ulogu: 1) rukovodeći gomilom; 2) napadajući u zgodnoj prilici policajca, kozaka koji se slučajno odvojio (slučaj u Moskvi) itd. i oduzimajući oružje; 3) spasavajući uhapšene ili ranjene kada je policija veoma malobrojna; 4) penjući se na krovove kuća, gornje spratove itd. i zasipajući vojsku kamenjem, polivajući je vrelom vodom itd.”. I dalje: „Tu ima vrlo mnogo posla i uz to takvog posla u kome može doneti ogromnu korist svako, čak i onaj koji je potpuno nesposoban za uličnu borbu, čak sasvim slabi ljudi, žene i dečaci, starci i drugi (podvukao N.M.). Treba nastojati da se odmah obavezno i bezuslovno udružuju u odrede svi koji *žele* da učestvuju u ustanku, jer *ne postoji* i ne može postojati takav čovek koji, ako želi da radi, ne bi doneo ogromnu korist, čak i ako nema oružja, čak ako je lično nesposoban za borbu”.⁸

Dovoljna su čak samo navedena dva citata da se shvati Lenjinov odnos prema ulozi neoružanog otpora u ratu. Prvo, on je rezolutno zastupao stav o neophodnom jedinstvu oružane borbe i neoružanog otpora i, drugo, upozoravao je na široke razmere i oblike angažovanja pojedinih kategorija stanovništva u pružanju neoružanog otpora. Po njegovom mišljenju, ta sfera suprotstavljanja agresiji je praktično neograničena; već samo opredeljenje nekog čoveka „da radi”, čak i ako je lično nesposoban za borbu, doprinosi u svojoj ukupnosti ostvarivanju ciljeva rata. Sličnu formulaciju nalazimo i u poznatoj studiji generala B. Oreščanina „Vojni aspekti borbe za mir, nacionalnu nezavisnost i socijalizam”. On kaže da je i u našem NOR-u „u krajnjoj liniji i sama pasivna rezistencija naroda pojačavala osećaj nesigurnosti okupatora i vezivala njegove vojne snage, i time de facto imala posledice vojne prirode”.⁹

⁸ Vladimir Ilić Lenjin, *Vojna dela*, VIZ, Beograd, 1962, str. 71–72.

⁹ Bogdan Oreščanin, *Vojni aspekti borbe za svetski mir, nacionalnu nezavisnost i socijalizam*, Vojno delo, 1962, str. 105.

RAZLIČITA SHVATANJA ULOGE NEORUŽANOG OTPORA U RATU

Analizirajući radove naših i stranih autora, može se zaključiti da postoje značajne razlike u shvatanju uloge neoružanog otpora. One su najčešće u dijapazonu ekstremnih krajnosti: od potpunog potcenjivanja do nekritičke glorifikacije njegove uloge u ratu. Uslovno, možemo ih podeliti u tri grupe: u prvoj su autori koji ulozi neoružanog otpora u ratu ne pridaju veliki značaj ili ga potcenjuju; drugu čine autori koji ulozi neoružanog otpora pridaju relativno veliki značaj, prenaplašavajući efekat pojedinih njegovih oblika i metoda ostvarivanja, a u treću grupu se mogu svrstati pisci i teoretičari koji nekritički precenjuju njegovu ulogu u ratu i smatraju je čak alternativom oružanoj borbi. Njih je najmanje.

Najviše pristalica prve grupe – koja se potcenjivački odnosi prema neoružanom otporu stanovništva – nalazi se u zemljama koje svoju odbranu zasnivaju, prvenstveno, na jakim oružanim snagama. To su, prvenstveno, supersile i članice vojnih blokova, čija doktrina ne predviđa mogućnost zaposedanja većeg dela državne teritorije od strane armija protivnika. U zvaničnim doktrinarnim dokumentima i teorijskim raspravama neoružani otpor – kao specifična mogućnost i kategorija – najčešće se i ne razmatra. To ne znači da i one ne posvećuju odgovarajuću pažnju pripremama vlastitog stanovništva za rat (kroz učešće u strukturama civilne zaštite, ratne proizvodnje i sl.), ali je sve to uglavnom u domenu državnih i paradržavnih institucija i nadležnosti. Na mogućnosti i ulogu neoružanog otpora gleda se najčešće sa potcenjivanjem; ukoliko se o tome piše – raspravlja se, obično, o mogućnostima organizovanja pokreta otpora na teritoriji protivnika i iznalaženju najefikasnijih metoda borbe protiv njega u zemljama sopstvenog bloka i „trećeg” sveta.¹⁰

¹⁰ U prilog ovom iskazu karakteristični su radovi: a) na Zapadu – Sullivan Di Sattler M.: *Revolutionary War: Western Response*, New York, 1971; Simpson H., *Terror*, US Naval Institute Proceedings 4/70; Bretmor R., *Decisive Warfare*, A Study in Military Theory, Harrisburg, 1969; Caine P. Urban, *Guerilla Warfare*, Military Review 2/70; John E., *Gerila kroz stoleća*, Alfa, Zagreb, 1979; b) na Istoku – Šavrov, *Lokalne vojni*, Moskva, 1981; Dogopolo E., *Nacional osvoboditelnie dviženja na savremenom etape*, Komunist vooružanih sil 2/64; Adrianov V., *Gerilsko ratovanje i vojna strategija*, 1977; Medveev R., *Rol narodnih mas v savremenih vojnah*, 1960.

Uzroci takvom shvatanju uloge neoružanog otpora nisu samo u vojnoj moći supersila već i u prirodi njihovog društveno-političkog bića. Klasna i druga podeljenost društva i interesi sukobljeni na toj osnovi ne mogu biti društveno pogodna osnova za masovno angažovanje širokih narodnih masa u ratu, uopšte, a ni u neoružanom otporu. Ukoliko je podeljenost društva bilo po kojoj osnovi veća (nacionalna, klasna, religiozna, etnička i sl.) – utoliko će i uslovi za ispoljavanje neoružanog otpora biti teži. Na tu činjenicu ukazivali su još klasici marksizma, analizirajući razloge zbog kojih mnoge bune, ustanci i partizanski ratovi 19. veka nisu mogli da dosegnu nivo opštenarodnih oslobodilačkih pokreta. Uzroke tome oni su videli i tražili isključivo u domenu različitih interesa klasa koje su u njima učestvovala, jer je bilo evidentno da različiti klasni interesi imaju za posledicu odvajanje širokih narodnih masa od vlastite buržoazije, koja teži da ostvari prvenstveno svoje interese.

Analogno tome, i drugi koncepti odbrambenog organizovanja koji se temelje na odlučujućoj ulozi države u ime otuđenih birokratsko-etatiističkih snaga nemaju povoljnih uslova za masovno angažovanje stanovništva u neoružanom otporu. Za njih takođe važi ocena poznatih francuskih sociologa da „društvo koje znatan deo svojih članova drži u stanju socijalne ili ekonomske izopćenosti, imaće, očigledno, teškoća da te grupe, kada dođe vreme, pridobije za svoju odbranu”.¹¹ Radi se, očigledno, o pitanju svesti i kohezije, jer je poznato da se ljudi uključuju u otpor samo ukoliko su svesni vrednosti onoga što brane.

U drugu grupu spada najveći broj autora, i naših i stranih. Njihovi pogledi se kreću od klasičnog shvatanja uloge neoružanog otpora kao specifičnog pokreta otpora do njegove identifikacije sa ulogom oružane borbe. Uslovno ih možemo razvrstati u dve grupe: tradicionalnu i noviju.

Sušтина tradicionalnog shvatanja, bez obzira na njegove nijanse, jeste u tome što se ulozi neoružanog otpora u ratu pridaje značaj koji je pokret otpora imao u drugom svetskom ratu. Kao što je poznato, u mnogim evropskim državama koje je okupirala Hitlerovska armija razvio se u drugom svetskom

¹¹ Kristijan Melon, Žan-Mari Miler i Žak Semlen, *Neoružani otpor*, VINC, Beograd, 1989, str. 176.

ratu pokret otpora – autonomno ili uz pomoć zapadnih saveznika, koji je bio značajan činilac pomoći Antihitlerovskoj koaliciji. „Tako su i pokreti otpora pored zajedničkih antifašističkih karakteristika, u svim zemljama, po svojim razmerama, formama borbe, ciljevima, taktici i subjektivnim snagama koje su ih vodile, predstavljali izraz opštedruštvenog i nacionalnog razvitka svakog naroda posebno”,¹² što potvrđuje i različite forme borbe: od pasivne rezistencije, preko bojkota, sabotaža i diverzija, do masovne propagandne delatnosti.

Pod uticajem tih iskustava, u posleratnoj teoriji i praksi mnogih zapadnih zemalja zadržala su se uglavnom indentična shvatanja o ulozi neoružanog otpora stanovništva u ratu. Najizrazitija su tamo gde je pokret otpora imao široke razmere i gde se oslanjao na pomoć vodećih sila Antihitlerovske koalicije. U literaturi u kojoj je razmatran taj fenomen zastupa se, naime, stav da neoružani otpor nije isto što i oružana borba, da se o njemu može govoriti samo nakon okupacije dela ili cele državne teritorije, te da je osnovni zadatak neoružanog otpora isključivo u funkciji oružane borbe, koja se vodi uz odlučujuću pomoć saveznika – onako kao što je bilo i u drugom svetskom ratu.

Za razliku od zagovornika navedenih i sličnih teorija, u zemljama koje su se opredelile za bitno drukčiji odbrambeni koncept – uključivanje najširih slojeva stanovništva u sferu odbrane, kategorija neoružanog otpora ima suštinski drukčiji tretman. Neoružani otpor je, naime, uzdignut na nivo doktrinarnog principa, i sve što spada u taj domen umnogome je izjednačeno sa vojnim aktivnostima – po ukupnom efektu. Slična je interpretacija i u navedenoj studiji generala Oreščanina: „Razlike u raznim kategorijama stanovništva u odnosu na rat ostale su samo u tome da li u ratu sudeluju direktno u sastavu oružanih snaga ili posredno, u pozadini”.¹³ Drugim rečima, angažovanje stanovništva u oružanom i neoružanom otporu agresoru gubi tradicionalnu razliku i značaj, naročito u opštenarodnom odbrambenom ratu. Za ishod rata, gledano sa vojne tačke, izuzetno su značajna oba vida otpora. „Ništa nije važnije upotrebljavati oružje u borbi nego li proizvoditi

¹² *Pokreti otpora u Evropi 1939–1945*, Mladost, Zagreb, 1988, str. 12–13.

¹³ Bogdan Oreščanin, *Vojni aspekti borbe za svetski mir, nacionalnu nezavisnost i socijalizam*, Beograd, 1962, str. 99–100.

ga u fabrikama, jer jedno bez drugog ne ide. I jedno i drugo ima vojni značaj i jednako zaslužuje da se tretira kao vojna funkcija u ratu”.¹⁴ Prema tome, za ishod rata je skoro irelevantno da li je neprijateljski vojnik uništen na frontu, u sopstvenoj pozadini ili na privremeno zaposednutoj teritoriji, i da li su to učinile oružane snage ili stanovništvo. Takvo shvatanje uloge neoružanog otpora u ratu usvojeno je i u našoj koncepciji odbrane.

U treću grupu spadaju autori koji preuveličavaju ulogu neoružanog otpora u ratu, među kojima ima i takvih koji ga smatraju čak i alternativom oružanoj borbi. Ta shvatanja su nastala uglavnom na iskustvima zemalja u kojima su ciljevi oslobođenja ostvareni pretežno neoružanim otporom. Karakteristični su sledeći primeri: otpor stanovništva u Rurskoj oblasti protiv francuske okupacije 1923. godine; Gandijeva primena nenasilja pri oslobođenju Indije; pokret Martina Luter Kinga za ravnopravnost Crnaca u SAD; otpor norveških nastavnika nacistima 1942. godine; spašavanje danskih Jevreja 1943. godine; neoružani otpor arapskog stanovništva u alžirskom oslobodilačkom ratu, i drugi. Neki od teoretičara koji zastupaju takva i slična mišljenja tvrde, čak, da se oružana borba može uspešno i efikasno kompenzirati strategijom „nenasilne civilne odbrane”, pri čemu im je osnovni argument teza da male zemlje ne mogu imati većih izgleda na uspeh u oružanom sukobu sa blokovima i velikim silama.¹⁵ Prema njihovom mišljenju, dobro organizovana i pripremljena civilna odbrana imala bi isti stepen odvracanja agresora kao i sadašnji skupi sistemi protivvazdušne, protivoklopne, protivdesantne i protivelektronske zaštite i odbrane, s tim što osnovna svrha civilne odbrane nije u tome da odbrani i sačuva državnu teritoriju, već da agresoru unapred stavi do znanja da prelazak državnih granica i posedanje većih ili manjih delova teritorije neće biti dovoljni za pobedu u ratu.

Drugi teoretičari, uglavnom naslednici Gandijeve filozofije, zastupaju njegovu ideju o tzv. borbi nenasiljem (Satjagrahe), za koju tvrde da može biti efikasna protiv snaga agresora. Kao najznačajniji argument u prilog njene primene navode oslobađanje Indije, mada je Gandi dao nešto drukčiju interpre-

¹⁴ Isto, str. 100.

¹⁵ Glavni zagovornici tih shvatanja su Hajns Večera, Adams Robert, Džin Šarp i dr.

taciju: „Pravo značenje nedavanja otpora često se pogrešno shvata ili iskrivljuje. To nikad ne znači da nenasilan čovek treba da se savije pred nasiljem agresora. Iako na njegovo nasilje ne odgovara nasiljem, odbiće da se pokori agresorovom zahtevu, čak i po cenu života. U tome je pravo značenje nedavanja otpora”. I dalje: „Nenasilje koje može da primeni pojedinac nije od velike koristi za društvo... Da bi nenasilje postalo vera, mora prožimati sve. Ono nije vrlina koju treba da primenjuje samo pojedinac da bi stekao svoj mir i spasenje, već pravilo ponašanja društva koje hoće da živi u skladu sa ljudskim dostojanstvom i napreduje prema miru za kojim čezne vekovima... Po mom mišljenju, nenasilje nije pasivnost ni u jednom obliku. Kako ga ja shvatam, nenasilje je najaktivnija sila na svetu. To je najviši zakon”.¹⁶

Zanimljivo je da to shvatanje nije usvojila nijedna zemlja, pa čak ni Indija. Razloga za to ima više, ali je verovatno najvažniji onaj koji nedvosmisleno upozorava na činjenicu da je snaga odvrćanja neoružanog otpora neuporedivo manja od oružanog. Neoružani otpor, bez obzira na to koliko je pripreman i organizovan, nije u stanju da zadrži i odvрати bilo kog agresora ukoliko mu se ne suprotstave dovoljno jake oružane snage i ukoliko oružana borba nije osnovni način odbrane. Neoružani otpor tome može samo da doprinese, pogotovu ako je dobro organizovan i ako obuhvata što šire slojeve stanovništva. Najbolja potvrda za to je naš narodnooslobodilački rat 1941–1945. godine.

S U M M A R Y

DIFFERENT VIEWS ON THE ROLE OF THE UNARMED RESISTANCE IN WAR

Differing from the armed struggle or combat, the subject of the unarmed resistance of population in war is but only rarely present on pages of „Vojno delo” magazine. The author reviews the subject starting from two different points of departure: as a theoretical category and in the sense of its application. The first thesis is based on theoretical works of marxist classics, while its present interpretations the author includes into three categories: those that completely negate any value and role of unarmed resistance; those that recognize its

¹⁶ Mahatma Gandhi, *Borba nenasiljem*, Komunist, Beograd, 1970, str. 41 i 52.

significance as a component of defence from aggression; and those that noncritically glorify the possibilities of its application. Within this framework he also analyses some doctrinal principles of our total national defence strategy, although without a wider elaboration of these.

R É S U M É

DIFFERENTES CONCEPTIONS DU ROLE LA RESISTANCE NON-ARMÉE DANS LA GUERRE

A la différence de la lutte armée, la résistance non-armée fournie par la population dans la guerre a été rarement traitée dans les rubriques de „Vojno delo”. Elle est traitée par l’auteur du présent texte sous deux angles suivants: en tant que catégorie théorique, et dans son application. La première thèse est basée sur les travaux théoriques des classiques du marxisme, alors que les interprétations contemporaines sont rangées en trois catégories: celles qui nient entièrement toute valeur et le rôle de la résistance non-armée; celles qui permettent de faire apparaître son intérêt en tant que composante de la défense contre l’agression, et celles qui glorifient sans fondement critique la possibilité de son application. Dans ce cadre-là, l’auteur analyse aussi, sans entamer une élaboration plus large, certains principes doctrinaux de notre stratégie de défense populaire généralisée.

Р Е З Ю М Е

РАЗЛИЧНЫЕ ПОНИМАНИЯ РОЛИ НЕВООРУЖЕННОГО СОПРОТИВЛЕНИЯ В ВОЙНЕ

В отличие от вооруженной борьбы тема невооруженного сопротивления населения в войне очень мало освещалась на страницах „Военного дела”. Автор настоящую тему рассматривает из двух углов: как теоретическую категорию и в прикладном значении. Первых тезис базирует на трудах классиков марксизма, а современные интерпретации классифицирует в три категории: в те, которые полностью отрицают любое значение и роль невооруженного сопротивления; те, которые признают его значение как компонента обороны от агрессии, и те, которые некритически восхваляют возможности его применения. В этих рамках анализируются и некоторые доктринальные принципы нашей стратегии всенародной обороны, причем без более подробной разработки.